

Секція 3 ПСИХОЛОГІЯ ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 159.922.1

Любов Матвіївна БАЛАБАНОВА,

доктор психологічних наук, професор,

професор кафедри соціології та психології факультет № 6 (права та масових комунікацій)
Харківського національного університету внутрішніх справ;

Ольга СКОРОХОДОВА,

студентка магістратури факультету № 6 (права та масових комунікацій)

Харківського національного університету внутрішніх справ

КАТЕГОРІЯ СТАТІ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ РОЗУМІННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТУДЕНТОК-ПСИХОЛОГІВ

В статті розглядаються питання визначення рівня поло-рольової ідентифікації студенток, що вибрали професію психолога. Показано, що питання усвідомлення поло-рольової ідентифікації індивіда, її співвіднесення з обраним видом діяльності – це проблема, яка повинна вирішуватись в умовах сучасної системи освіти, в тому числі і у вищій школі.

Ключові слова: *категорія статі, гендерні стереотипи, поло-рольова ідентифікація, студентки психологи, професійна успішність.*

Аналіз динаміки гендерних процесів в сучасному соціумі приводить психологів і соціологів до необхідності концептуального обґрунтування категорії статі, яка носить комплексний характер [1]. З одного боку, стать (sex – gender) визначається як модель соціальних відносин між чоловіками і жінками, яка не тільки визначає їх міжособистісне спілкування, але і їх соціальну взаємодію. І з точки зору цієї моделі чоловіків і жінок слід сприймати як дещо зовсім різне. З іншого боку – стать розглядається з точки зору гендерного статусу індивіда як частини суспільної структури. На думку S. Burn, специфічні особливості індивіда необхідно шукати в існуючих соціальних нормах, адаптаційній поведінці, відповідних настановленнях, інтересах, тощо [2]. Частина цих соціальних норм вводиться у свідомість людини через засоби масової інформації, ряд інших норм і настановлень людина отримує через безпосереднє соціальне оточення. Саме ці соціально сконструйовані і засвоєні норми поведінки та очікування, які пов'язуються в конкретному соціумі з уявленнями про жінок і чоловіків, прийнято називати гендером.

Численні публікації та експериментальні дослідження показують важливість вивчення питань статевої соціалізації індивіда. До недавнього часу проблематика статі була представлена досить невеликою в спеціальній психологічній літературі. І тільки в останні роки ситуація стала змінюватись: з'явився цілий ряд публікацій в яких проводиться аналіз особливостей поло-рольової соціалізації та успішності її функціонування в соціумі. З'явилися статті про гендерну рівність, захищаються дисертації на зазначену тему. Разом з тим, в повсякденному житті ми постійно в тій чи іншій формі стикаємось з статевими відмінностями, які є відображенням імпліцитного договору відносно прояву тих чи інших якостей. В максимально узагальненій формі вони представлені гендерними стереотипами фемінності і маскулітності. Чоловік стереотипно сприймається як незалежний, сильний, активний, орієнтований на досягнення. Жінка – як залежна, пасивна, емоційна, орієтована на інших. Відмічається такий своєрідний ефект подвійних стандартів, з одного боку

декларується гендерна рівність, а з іншого – труднощі її реалізації в професійному та соціальному середовищі.

Тому питання вивчення поло-рольової соціалізації жінок студентського віку і її впливу на самореалізацію особистості є сьогодні досить актуальними і потребують подальшого дослідження.

Метою нашого дослідження є вивчення особистісних особливостей студенток, що вибрали професію психолога для визначення рівня їх поло-рольової ідентифікації.

В дослідженні взяли участь студентки четвертого курсу, що навчаються в університеті за фахом психологія. Прояв чоловічих та жіночих рис у них визначалися за допомогою методики стандартизованого багатофакторного дослідження особистості (ММРІ). В сучасній модифікації методика дозволяє досліджувати різні аспекти особистості, актуальний психічний стан людини та виявляє особливості психічної сфери, які виникають в процесі інтрапсихічної адаптації до умов оточення. Рівень прояву чоловічих та жіночих рис особистості оцінюють по п'ятій шкалі профілю ММРІ, яка містить 59 тверджень, що стосуються таких сфер, як культурні потреби, інтереси, відношення до різних видів професійної діяльності, тощо. Рівень профілю по цій шкалі відображає, як для чоловіків, так і для жінок, ступінь ідентифікації з традиційними гендерними стереотипами, що існують в тому чи іншому культурно-соціальному середовищі. Виразне підвищення профілю по п'ятій шкалі відображає зниження або відсутність такої ідентифікації, а явне зниження профілю за цією шкалою свідчить про її високий рівень. Головним чином ідентифікація відображається в характеристиках життєвого досвіду, естетичних та культурних інтересах, професійній спрямованості.

Отримані нами результати показали, що у 27 % студенток спостерігається підвищення профілю по п'ятій шкалі вище 60 Т-балів, що свідчить про наявність таких рис характеру як рішучість, впевненість в собі, домінантність, знижену сенситивність до різних відтінків емоцій та відносин, мрійливість та романтичність. Серед них, у 13 % осіб пік по п'ятій шкалі супроводжується підвищенням профілю по шостій шкалі, що може свідчити про ригідність існуючих настановлень та стереотипів. В той же час, особи такого типу честолюбні і в груповій діяльності мають устремління до лідерства, але їх поведінка, в багатьох випадках, характеризується афективною ригідністю, особливо коли дії інших осіб сприймаються як такі, що ущемляють їх власні інтереси, що провокує вірогідність розвитку міжособистісних конфліктів. При опитуванні цих студенток, виявилось, що вони активно займаються спортом.

У 33,4 % студенток спостерігалось зниження профілю по п'ятій шкалі на рівні 30 Т-балів і нижче, що відображає наявність у них таких особистісних рис як підвищену сенситивність до різних відтінків емоцій та відносин, мрійливість та романтичність. Особи з таким зниженням профілю ММРІ відрізняються м'якістю, сердечністю, стремлінням до захищеності, дякою пасивністю, схильністю підкорятись керівництву, стриманістю поведінки. Серед них у 15,7 % осіб зниження профілю по п'ятій шкалі супроводжувалось підвищенням профілю по четвертій шкалі – шкалі імпульсивності, що може свідчити про наявність протилежних тенденцій. З одного боку, такі особи сприймають культурно обумовленні фемінні ролі, а з іншого – протестують проти існуючих соціальних норм. У решті респонденток відхилення профілю ММРІ шкалі фемінності-маскуліності не було проявлено, що може свідчити про їх андрогінну поло-рольову ідентифікацію.

Узагальнюючи сказане, відмітимо, що питання усвідомлення поло-рольової ідентифікації індивіда, її співвіднесення з обраним видом діяльності – це проблема, яка повинна вирішуватись в умовах фахової підготовки. Для того, щоб визначитись в вибраній професії, необхідні не тільки уявлення про неї, але і активність індивіда в напрямку усвідомлення своєї особистісної позиції як професіонала, розуміння своїх

особистісних особливостей, у відповідності до яких будуть розгоратись програми розвитку особистості в тій чи іншій сфері як успішного фахівця. Однак сучасна система освіти, в тому числі і вища, не вирішує завдання гендерного самовизначення особистості і формування необхідних професійно важливих якостей. Виявлений нами, у майже у третини студенток, високий рівень фемінності може свідчити про формування у них гендерних стереотипів, які можуть стати на перешкоді їх професійної успішності.

Дійсно, рід занять і сім'я – це основні соціальні інститути, які практично повністю пронизані усвідомленням гендерних розбіжностей. Професійна діяльність і характер роботи традиційно розділяються на чоловічі та жіночі без будь якого раціонального обґрунтування. Деякі професії настільки пронизані приналежністю до статі – медичні сестри, вчителі, психологи, вихователі, що коли межі статі порушуються, то необхідні іноді спеціальні пояснення, коли мова йде, наприклад, про поліцейських, рятувальників, членів Верховного суду, тощо.

На думку багатьох зарубіжних авторів особистісні властивості жінок повинні бути продовженням традиційних фемінних рис, особливо вибір жінками професій, де є можливість надавати допомогу іншим і проявляти себе в професії в традиційних фемінних ролях. В той же час на думку Альшиної Ю., Волович А., ринок праці практично не дає можливості для реалізації ні жінкам, ні чоловіками статевої ідентичності, орієнтуючи заняття в виробництві людей на деякий безстатевий тип працівника. В умовах різких соціально-економічних змін висуваються нові вимоги до особистості і можливостей її реалізації в професії і процес підготовки майбутніх психологів повинен бути орієнтованим на формування здатності до самоаналізу, усвідомлення свого гендерного «Я» і його співвідношення з обраною професією. Запобігання формуванню гендерних стереотипів в процесі оволодіння професійними знаннями та навичками буде сприяти більш гармонійному розвитку особистості, здатної до власної життєтворчості в умовах трансформації сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Лорбер Дж. Пол как социальная категория / Дж. Лорбер // Thesis. – 1994. – Вып. 6. – С. 127.
2. Кабалевская А. И. Представления о гендерных стереотипах в современной социальной психологии / А. И. Кабалевская // Психологические исследования № 2. – Вып. 4. – С. 23.
3. Кашкарьова Л. Р. Вплив гендерних відмінностей на формування «Я-образу» сучасних підлітків / Л. Р. Кашкарьова // Зб. наук. матеріалів між нар. наук.-практ. конф. «Психологічні особливості особистості в умовах трансформації суспільства», Макіївка. – 2012. – С. 85.

Одержано 15.02.2016

В статье рассматриваются вопросы определения поло-ролевой идентификации студенток, избравших профессию психолога. Показано, что вопросы осознания поло-ролевой идентификации индивида, ее соотношение с выбранным видом деятельности – это проблема, которая должна решаться в условиях системы современного образования, в том числе и в высшей школе.

Ключевые слова: категория пола, гендерные стереотипы, поло-ролевая идентификация, студентки психологи, профессиональная успешность.

The article deals with the questions of determination of a gender authentication of students, choosing the profession of psychologist. It is shown that questions of realization of gender authentication of individual, their correlation with the chosen type of activity is a problem that must decide in the conditions of the system of modern education, including at higher school.

Keywords: category of sex, gender stereotypes, gender authentication, students psychologists, professional success.

